

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РАДЧЕНКО ЯРОСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 351.7:157(197)

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Запоріжжя – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, доцент
БІКУЛОВ Дамір Тагірович,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя,
завідувач кафедри бізнес-адміністрування
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор
ІЛЛЯШЕНКО Вікторія Анатоліївна,
Київський апеляційний суд, м. Київ,
в.о. начальника управління аналітичної
та архівної роботи;

кандидат наук з державного управління, доцент
КУЛАК Наталія Валеріївна,
Київський національний університет технологій
та дизайну, м. Київ,
заступник директора Навчально-наукового інституту
права та сучасних технологій навчання.

Захист відбудеться «11» травня 2021 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.03 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «09» квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. О. Набока

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Значення військових структур у житті суспільства й держави полягає в тому, що саме від них залежить національна безпека України загалом. Військовослужбовці повинні бути впевнені в тому, що після завершення військової служби, пов'язаної з великою відповідальністю та ризиком, вони матимуть гідний рівень пенсійного забезпечення. Тому від ефективності пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей залежить, зрештою, і вирішення питань забезпечення безпеки країни й суспільного життя.

Отже, одним із найважливіших аспектів діяльності держави щодо функціонування її військової організації є дотримання прав і свобод військовослужбовців та членів їх сімей, забезпечення їх соціального захисту, надання належного фінансування під час здійснення професійної діяльності й під час перебування на пенсії.

Протягом усього періоду незалежності України пенсійне законодавство неодноразово реформували, що суттєво вплинуло на умови пенсійного забезпечення, які стали більш суворими для більшості громадян, незалежно від їхнього правового статусу, зокрема скасовано умови спеціального пенсійного забезпечення для багатьох категорій працівників (науково-педагогічних працівників, державних службовців, суддів, народних депутатів, дипломатів, журналістів державних ЗМІ, посадових осіб органів місцевого самоврядування), однак ці зміни не торкнулись військовослужбовців. Очевидно, що забезпечення конституційних прав та свобод військовослужбовців, зокрема тих, які стосуються пенсійного забезпечення, набуло виняткової ваги. Водночас для сучасного стану пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей в Україні характерний складний перехідний період, оскільки при прийнятті нових законів і надалі виникає багато проблемних питань стосовно призначення, виплати та перерахунку пенсій.

Розкриттю методології побудови національної системи пенсійного забезпечення присвятили свої фундаментальні праці такі українські вчені, як: А. Бидик, М. Бойко, О. Вишнеvsька, М. Горна, В. Єлагін, І. Жмурко, Г. Каптар, О. Коваль, А. Колотік, М. Кравченко, Е. Лібанова, М. Лібанов, Н. Луговенко, О. Мазуренко, О. Насібова, Р. Перехрест, О. Петрушка, Р. Пікус, С. Прилипко, Л. Ткаченко, В. Тропіна, В. Трошинський, Л. Сідельникова, С. Сільченко, І. Сирота, В. Скуратівський, Б. Сташків, А. Хемій, Н. Шевчук та ін. Проблеми, пов'язані з механізмами державного управління системою пенсійного забезпечення, досліджували В. Верещак, Л. Кисіль, О. Линдюк, В. Толуб'як, О. Філоненко та ін. Суб'єктний склад солідарної пенсійної системи аналізували С. Синчук, Б. Сташків, М. Шумило та ін. Визнаючи здобутки зазначених науковців, варто визнати, що на сьогодні потребують відповідного методологічного підкріплення аналіз проблем призначення пенсій військовим пенсіонерам, розробка рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України з питань державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їхніх сімей та наукового підходу до визначення

специфіки пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності; обґрунтування загальних підходів до формування системи пенсійного забезпечення членів сімей військовослужбовців в разі втрати годувальника. Таким чином, актуальність теми дисертації зумовлена необхідністю розвитку державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців, удосконалення чинного законодавства України в цій сфері та практики його застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Класичного приватного університету «Теоретико-методологічні та філософсько-історичні основи розвитку й перспективи реформування державного управління в Україні» (номер державної реєстрації 0113U000589) та «Теорія і практика публічного управління й адміністрування в Україні та зарубіжних країнах» (номер державної реєстрації 0116U002645). Внесок здобувача полягає у виявленні особливостей системи пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні.

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад реалізації соціальної функції держави в системі пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні.*

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- охарактеризувати особливості розвитку законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців та виділити його етапи;
- проаналізувати міжнародно-правове регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців;
- уточнити понятійний апарат у системі державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців;
- визначити науково-практичний підхід та охарактеризувати специфіку пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності;
- обґрунтувати загальні підходи до формування системи пенсійного забезпечення членів сімей військовослужбовців у разі втрати годувальника;
- здійснити аналіз проблем призначення пенсій військовим пенсіонерам та запропонувати рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України з питань державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їхніх сімей.

Об'єкт дослідження – державне регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні основи вдосконалення державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Методи дослідження. У ході дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: *абстрактно-логічний* – для аналізу літературних джерел, теоретичного узагальнення й формулювання висновків; *декомпозиції* – для формулювання мети та постановки завдань дослідження; *ретроспективного аналізу* – для дослідження теорії та практики з питань пенсійного забезпечення військовослужбовців з імперських часів і до сьогодні; *функціонального аналізу* – для визначення компетенції органів державної влади при формулюванні

пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинних нормативно-правових актів у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців; *аналізу та синтезу* – для системного й узгодженого розгляду умов призначення та перерахунку пенсій військовослужбовцям.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства оборони України, Пенсійного фонду України, інших органів державного управління, інформаційних бюлетенів, статистичних збірників тощо, а також закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, монографічні дослідження українських і зарубіжних учених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні теоретичних та практичних рекомендацій щодо державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців. Основні положення та результати дослідження, що мають елементи новизни, полягають у такому:

удосконалено:

– класифікацію етапів розвитку пенсійного забезпечення військовослужбовців: 1) імперський (1720–1912 рр.) – становлення та розвиток пенсійного забезпечення військовослужбовців період Російської імперії; 2) радянський (1919–1990 рр.) – скасування законодавства Російської імперії та формування радянської моделі пенсійного забезпечення військовослужбовців; 3) новітній (1991–2020 рр.) – формування, розвиток та вдосконалення пенсійного забезпечення військовослужбовців в роки незалежності України;

– науковий підхід до формування переліку суб'єктів права на пенсійне забезпечення та визначення доцільності включення до суб'єктів права на пенсійне забезпечення не тільки військовослужбовців – громадян України, а й іноземців та осіб без громадянства, які несуть військову службу на території України у складі Збройних Сил України;

– науково-практичний підхід до формування системи пенсійного забезпечення військовослужбовців за вислугу років шляхом визначення умов, суб'єктів, термінів призначення, фінансування, що передбачає таке: суб'єктами правовідносин є військовослужбовці, які наділені спеціальною правосуб'єктністю (отримувачі), та уповноважені органи пенсійного забезпечення (надавачі); умовою виникнення пенсії є спеціальний стаж, тобто вислуга років (служба встановленої законодавством тривалості); термін призначення пенсії за вислугою років – довічний; диференційовані умови визначення розміру пенсії залежно від займаної посади; пряма пропорційна залежність розмірів пенсій від рівня грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, які проходять військову службу; фінансування пенсії за рахунок Державного бюджету України; сума нарахованої пенсії не оподатковується, незалежно від її розміру;

– підхід до формування системи пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності, який включає визначення суб'єктів пенсійного забезпечення, систему диференціації залежно від правового статусу осіб, групи та причин інвалідності, термін призначення, умови фінансування й оподаткування пенсій;

– науковий підхід до визначення особливостей пенсійного забезпечення в разі втрати годувальника-військовослужбовця, який полягає в такому: суб'єктами правовідносин є члени сімей військовослужбовців, які наділені спеціальною правосуб'єктністю (отримувачі), та уповноважені органи пенсійного забезпечення (надавачі); суб'єкти правовідносин, яким призначається пенсія в разі втрати годувальника, чітко визначені в законі; виникають за наявності складного юридичного факту – втрата годувальника; належність до членів його сім'ї; непрацездатність члена сім'ї; перебування на утриманні в годувальника; мають регулярний характер (пенсії виплачуються регулярно у встановлені законом строки у грошовій формі); розміри пенсії у зв'язку з втратою годувальника диференціюються залежно від причини смерті (загибелі) військовослужбовця; із загальної суми пенсії може виділятися частка, яка виплачується окремо; фінансуються пенсії за рахунок Державного бюджету України; метою пенсійного забезпечення є задоволення життєвих потреб осіб, які втратили основні джерела засобів до існування в разі втрати годувальника; термін призначення пенсії – довічний або строковий (тимчасовий); сума нарахованої пенсії не оподатковується незалежно від її розміру;

– систему фінансування пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей, яка має фінансуватися за рахунок не лише Державного бюджету України, а й коштів Пенсійного фонду, сформованих зі страхових внесків, оскільки військовослужбовці є учасниками формування бюджету Пенсійного фонду України;

набуло подальшого розвитку:

– понятійний апарат науки державного управління шляхом визначення понять: «військовослужбовець» – особа, незалежно від статевої приналежності (громадянин України, іноземець, особа без громадянства, яка відповідає встановленим законодавством вимогам для проходження військової служби на професійній основі для оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності та входить до складу Збройних Сил України й інших військових формувань, має військове звання та наділена певним колом службових повноважень; «втрата годувальника (військовослужбовця)» – це біологічна смерть унаслідок старіння організму, хвороби чи загибелі годувальника, тобто припинення його фізичного існування, та/або набуття ним правового статусу зниклого безвісти або ж визнання судом у порядку, передбаченому чинним законодавством, годувальника безвісно відсутнім чи оголошення його померлим у період бойових дій, яке позбавляє членів його сім'ї можливості отримати від нього необхідну підтримку й тягне різні юридичні наслідки;

– положення щодо формування механізму у сфері соціального захисту військовослужбовців у межах нового, єдиного, спеціального закону «Про соціальний захист військовослужбовців та їх сімей», який об'єднає всі нині чинні нормативно-правові акти у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки й пропозиції автора можуть бути використані для підготовки та узгодження державних управлінських і суспільно-політичних рішень у напрямі вдосконалення системи пенсійного забезпечення військовослужбовцями та членами їх сімей.

Результати дослідження використано в діяльності Кабінету Міністрів України (довідка про впровадження № 091-у від 04.10.2020). Теоретичні положення дисертації застосовують у навчальному процесі Класичного приватного університету при розробці та викладанні навчальних дисциплін «Державне управління», «Публічна політика і управління» (довідка про впровадження № 55/20 від 16.09.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, містить отримані особисто автором нові результати, які спрямовані на вирішення проблем здійснення права на пенсійне забезпечення військовослужбовцями та членами їх сімей. Усі сформульовані положення та висновки є результатами особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика» (м. Запоріжжя, 2018 р.); «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (м. Одеса, 2019 р.); «Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика» (м. Запоріжжя, 2020 р.); «Напрями вдосконалення механізмів державного управління в умовах сучасних реформаційних процесів» (м. Запоріжжя, 2020 р.).

Публікації. Результати дослідження викладено в 10 наукових працях, з яких: 4 – статті в наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 – стаття в зарубіжному фаховому виданні, 5 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,1 д. а.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок. Список використаних джерел включає 199 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; вказано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

У **першому розділі** – *«Науково-теоретичні засади державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців»* – розглянуто генезу законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців; визначено зміст державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців крізь призму міжнародних вимог.

Встановлено, що авторитет будь-якої держави та її влади залежав від потужності, міцності й чисельності військових сил, адже саме таким чином визначали її боєздатність у разі виникнення міждержавних конфліктів. Для того, щоб військо функціонувало на належному, професійному рівні, необхідно було його фінансувати та утримувати, оскільки його боєздатність залежала від рівня загальноосвітньої й військової підготовки, а також від кількості і якості зброї.

Проблема всебічного забезпечення осіб, які виконують обов'язки військової служби, виникла разом із появою цієї соціальної групи в загальній системі суспільного життя майже одночасно з історично зумовленим поділом праці. Протягом століть у суспільстві формувалося ставлення до озброєних людей, збройних формувань, відносини між ними й державою та суспільством. Розвивалася система комплектування, утримання, усебічного забезпечення війська, створювалися ціннісні мотивації для осіб, які виконують специфічні обов'язки військової служби, пов'язані з постійним ризиком для життя. Усе це накопичувалося в суспільній свідомості, психології, традиціях, закріплювалося в різноманітних нормативно-правових актах, які регламентували військову справу як специфічну, соціально необхідну та небезпечну сферу людської діяльності, визначали особливе місце військових людей у суспільстві та особливе ставлення до них держави. Армія відігравала важливу роль у функціонуванні перших державних утворень. Враховуючи необхідність мати сильну армію та стимулювати залучення до її лав нових воїнів, держава встановлювала для них певне привілейоване становище в суспільстві, а в деяких випадках також і для членів їх родин.

Служіння військових на благо Вітчизни породжувало обов'язок держави піклуватись про їхнє матеріальне становище. Варто зауважити, що пенсійне забезпечення військовослужбовців уперше офіційно нормативно закріплене 17 січня 1720 р. в Морському статуті, де було передбачено пенсійне забезпечення звільнених морських офіцерів у зв'язку з інвалідністю, а також довічні пенсії морським офіцерам, які прослужили 25 і більше років. У 1827 р. було підписано перший у країні Пенсійний статут, який об'єднав усі пенсійні законоположення, що існували з петровських часів, і визначив подальший розвиток пенсійного законодавства. Вибудована Миколою I система пенсійного забезпечення вояків проіснувала без особливих змін майже 50 років і вважалася зразком для наслідування. Цей статут набрав чинності 1 січня 1828 р. та мав назву Статут про пенсії та одноразові допомоги державним (військовим і цивільним) службовцям. Новий Статут про пенсії та одноразові допомоги чинам військового відомства був затверджений царським указом від 23 червня 1912 р. і діяв зовсім недовго, оскільки в зв'язку з політичними подіями 1917 р. все законодавство Російської імперії було скасовано.

Нова система пенсійного забезпечення військовослужбовців стала вибудовуватися після Жовтневої революції. Зокрема, в Україні її становлення та розвиток розпочалися весною 1919 р., адже саме в цей період було утворено Українську Радянську Соціалістичну Республіку (УРСР), яка входила до складу Радянського Союзу. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період становлення радянської влади ознаменований формуванням абсолютно нової пенсійної системи, адже більшовикам надзвичайно важливо було декларувати заходи, спрямовані на захист та підтримку всіх без винятку трудящих, військовослужбовців і збіднілого селянства, оскільки основною метою тогочасної влади було належне сприйняття суспільством їхньої державної політики. У 1919 р. РНК УСРР видав Декрет «Про забезпечення солдат робітничо-селянської армії та

інших військовослужбовців та їх родин», який забезпечував призначення пенсії солдатам Червоної армії в разі їхньої повної або часткової втрати працездатності під час проходження служби. У березні 1926 р. Постановою ЦВК і РНК СРСР було затверджено Положення «Про державне забезпечення кадрового начальницького складу робітничо-селянської Червоної армії», згідно з яким пенсійне забезпечення кадрового начальницького складу було виділено із загальної системи соціального забезпечення населення.

Перед початком Другої світової війни 1941–1945 рр. були прийняті нові постанови про пенсійне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. Однак, незважаючи на те, що в період Другої світової війни та післявоєнний період соціальне забезпечення військовослужбовців загалом і пенсійне забезпечення зокрема визначали як пріоритетний напрям, їхнє матеріальне становище та членів їх сімей було на дуже низькому рівні.

У 1956 р. в Радянському Союзі відбулась масштабна пенсійна реформа, був прийнятий Закон СРСР «Про державні пенсії», що сприяв упорядкуванню норм пенсійного законодавства й введенню єдиних правил та умов для призначення й обчислення пенсій різним категоріям радянських громадян, у тому числі військовослужбовцям. Надалі ситуація соціально-економічної захищеності військовослужбовців лише погіршувалась, адже всесоюзна криза, що охопила всі сфери суспільного життя, призвела до різкого погіршення матеріальних умов військових.

Верховна Рада СРСР прийняла 9 липня 1991 р. Закон «Про особливі гарантії зайнятості та соціальної підтримки військовослужбовців, звільнених зі служби без права на пенсію», а 9 квітня 1992 р. був прийнятий Закон України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», який є чинним досі та врегульовує пенсійне забезпечення військовослужбовців і членів їх сімей, однак Законом України «Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців» від 04 квітня 2006 р. були внесені зміни, і назва цього нормативно-правового акту була викладена в новій редакції: «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Загалом за роки незалежності зміст Закону неодноразово корегувався. Зокрема, було прийнято понад 30 Законів України, на підставі яких були внесені зміни до цього Закону. За цей період було прийнято дуже багато підзаконних нормативно-правових актів, зокрема зміст більшості з них був спрямований на покращення рівня пенсійного забезпечення військових шляхом здійснення перерахунку розмірів пенсій, хоча, насправді, враховуючи окремі норми цих підзаконних актів, права військових пенсіонерів неодноразово порушувались.

У ході дослідження встановлено, що міжнародні договори (угоди) про пенсійне забезпечення класифікують так:

1) договори (угоди), які укладені за територіальним принципом пенсійного забезпечення (усі витрати стосовно пенсійного забезпечення особи несе держава, де проживає пенсіонер). Наразі їх укладено 14, зокрема з такими країнами, як: Азербайджанська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія,

Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Грузія, Російська Федерація, Республіка Молдова, Республіка Таджикистан, Республіка Туркменістан, Республіка Узбекистан, а також з Угорщиною, Монголією, Румунією;

2) договори, укладені за пропорційним принципом пенсійного забезпечення (кожна держава несе фінансову відповідальність пропорційно до набутого стажу на її території). Їх укладено з 9 країнами, а саме: з Естонською Республікою, Латвійською Республікою, Литовською Республікою, Королівством Іспанія, Словацькою Республікою, Чеською Республікою, Республікою Болгарія, Польщею, Португальською Республікою. Визначено необхідність укладення міжнародних двосторонніх договорів (угод) у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей з різними країнами, що є нагальною вимогою сьогодення, оскільки створює правову основу захисту пенсійних прав зазначеної категорії осіб і потребує всебічної підтримки. Військова пенсія є своєрідною подякою за зразкове проходження військової служби, тому держава, в якій вони служили, втративши професійну працездатність або й життя, зобов'язана здійснювати соціальний захист військовослужбовців або членів їх сімей, навіть у разі їх виїзду на постійне місце проживання за кордон, отже, відповідно до правової природи пенсій як виплат, пов'язаних з попередньою трудовою діяльністю, держава зобов'язана гарантувати право на отримання належної пенсії, незалежно від того, де проживає громадянин, якому призначено пенсію: в Україні чи за її межами. Більше того, укладення таких договорів та угод повинно відбуватись виключно за пропорційним принципом, і якщо військовослужбовець отримав право на пенсію за вислугою років, по інвалідності, або ж його рідні на пенсію по втраті годувальника на території України, то цілком справедливо, якщо виплата пенсії буде здійснюватись за її рахунок.

У **другому розділі** – *«Аналіз сучасного стану розвитку системи пенсійного забезпечення військовослужбовців»* – розкрито особливості здійснення пенсійного забезпечення військовослужбовців за вислугу років; визначено проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності та питання пенсійного забезпечення членів сімей військовослужбовців у разі втрати годувальника.

У ході дослідження встановлено, що пенсійне забезпечення військовослужбовців – це один з основних і найбільш стабільних елементів соціального забезпечення осіб, що проходили військову службу та членів їх сімей. Воно є сукупністю відносин з виплати державою, в особі уповноважених нею суб'єктів, пенсій з метою виконання своїх зобов'язань перед тими громадянами, у яких право на пенсію виникло в результаті проходження військової служби; заподіяння шкоди їх здоров'ю при виконанні обов'язків щодо захисту Вітчизни; відсутності інших засобів до існування в разі втрати працездатності. Пенсійне забезпечення військовослужбовців є свого роду подякою цим людям за чесно виконану роботу щодо забезпечення безпеки та вселяє впевненість у діючих співробітників-військовослужбовців у тому, що вони не будуть покинуті державою напризволяще при настанні ушкодження їх здоров'я під час виконання

ними обов'язків військової служби, або у разі набуття права на пенсію за вислугою років, адже основне призначення та завдання пенсій – забезпечити матеріальну підтримку громадян у випадках настання соціальних ризиків, передбачених у законодавстві.

Визначено, що рівень реалізації соціальних прав і гарантій звільнених у запас військовослужбовців значно впливає на морально-психологічний стан військових, які нині проходять службу, на їх упевненість у завтрашньому дні. Соціальне становище військових пенсіонерів є для них наочним прикладом власного стану в недалекому майбутньому. Перед військовослужбовцями постає величезна кількість проблем у процесі їх адаптації до умов «цивільного» життя, таких як: часто безуспішний пошук роботи за кваліфікацією (нерідко вузькопрофільною), здобутою у військовому ЗВО, і навичками, набутими в процесі служби. Як наслідок, досить імовірним стає їх працевлаштування на малокваліфіковану, низькооплачувану роботу, пошук можливостей для випадкових і епізодичних заробітків; звільнення з військової служби несе для військовослужбовця негативний психологічний заряд. Це пов'язано з тим, що служба в армії була для нього фактором гарантованої зайнятості, отримання пристойного грошового утримання, соціальних пільг і гарантій. Крім цього, її нерідко розглядали як постійне службове зростання, кар'єру, підвищення соціального статусу, що в цивільних умовах не завжди є обов'язковим елементом професійної діяльності. Відсутність можливостей для реалізації своїх можливостей у цих напрямках призводить до наростання відчуття вразливості, занепокоєння в сьогоденні й високому рівні невпевненості в майбутньому.

Визначено, що військовослужбовці є учасниками системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, тобто застрахованими. Це передбачено й Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», і Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Єдиний соціальний внесок для зазначеної категорії платників нараховується на суму грошового забезпечення кожної застрахованої особи. У ході дослідження встановлено, що соціальне забезпечення військовослужбовців через загальнообов'язкове державне соціальне страхування неефективне. Це пов'язано, по-перше, з тим, що сплата страхових внесків повинна проводитися за рахунок бюджетних коштів. При здійсненні соціального забезпечення військовослужбовців принцип солідарності повинен реалізовуватись саме за допомогою участі всього суспільства у фінансуванні відповідних заходів. Військовослужбовці виконують соціально значущу функцію, ризикуючи життям в ім'я захисту всіх громадян країни. Під час несення служби вони охороняють і інтереси юридичних осіб. Незважаючи на те, що функції наймача виконує держава, армія створюється для захисту суспільства загалом. По-друге, характер військової служби передбачає вищу ймовірність виникнення страхового випадку. Це пов'язано з обов'язками, що виконують громадяни в процесі військово-службової діяльності. Отже, розмір внесків для військовослужбовців повинен бути вищим від загальновстановленого. По-третє, обсяг заходів соціального забезпечення, що надаються

військовослужбовцям, традиційно вищий, ніж у інших громадян. Страхова система не передбачає випадків, коли за наявності рівних умов (тривалості страхового стажу, наприклад) один і той самий вид страхового забезпечення одній групі застрахованих осіб виплачується в більшому розмірі, ніж іншій, оскільки це не відповідає принципу рівності прав застрахованих. Наразі участь військовослужбовців у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування необхідна та є гарантією їхнього соціального захисту й матеріального забезпечення в майбутньому, а для того, щоб підкреслити цінність таких осіб, держава насамперед повинна турбуватись про розмір їхнього грошового забезпечення під час проходження ними військової служби, адже саме від нього залежить соціальне забезпечення військових, у тому числі пенсійне.

На підставі даних персоніфікованого обліку в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування кожен військовослужбовець може самостійно прослідкувати суму заробітку, з якої сплачено страхові внески, кількість днів для стажу, відомості про спеціальний (пільговий) стаж тощо. Страхові внески на обов'язкове пенсійне страхування, на відміну від податків і зборів, – це індивідуально оплатні обов'язкові платежі, персональне цільове призначення яких – забезпечення прав особи на пенсію в розмірі, еквівалентному накопиченим пенсійним правам, а також залежно від правового статусу особистості.

На сьогодні держава сприяє підвищенню зацікавленості військовослужбовців у якісному виконанні обов'язків військової служби, встановлює різноманітні виплати та допомоги, підвищує грошове забезпечення. Однак таке підвищення здійснене за рахунок премій, а не шляхом збільшення посадових окладів військовослужбовців, які є основою грошового забезпечення. Таке підвищення грошового забезпечення не є стабільним і може бути підґрунтям для корупції. Крім того, премія не належить до видів грошового забезпечення, які враховують при призначенні пенсій та при їх перерахунку, тому система грошового забезпечення потребує вдосконалення.

Встановлено, що основним призначенням пенсії на випадок втрати годувальника є необхідність фінансового забезпечення непрацездатних членів сім'ї, які були на його утриманні. Смерть позбавляє сім'ю померлого доходів від його професійної діяльності. У цьому разі держава, виявляючи гуманність, надає допомогу сім'ї, яка через смерть годувальника втратила кошти для існування. Захист і підтримка з боку держави членів сімей загиблих військовослужбовців є найважливішою темою в межах забезпечення соціальних гарантій. Крім того, неможливість інколи визначення точного часу й обставин втрати годувальника-військовослужбовця не повинно стати основою бюрократичних схем та порушення законних прав членів його сім'ї, які опинилися в складній життєвій ситуації.

Умови призначення пенсії в разі втрати годувальника сім'ям військовослужбовця можна поділити на дві групи. До першої групи належать умови, у яких не врахована причина смерті військовослужбовця, зокрема: смерть військовослужбовця-годувальника в період проходження служби; смерть військовослужбовця-годувальника не пізніше від трьох місяців після звільнення зі

служби; смерть пенсіонера із числа цих військовослужбовців, якщо годувальник помер у період одержання пенсії або не пізніше від 5 років після припинення її виплат. До другої групи – така умова, як смерть військовослужбовця-годувальника пізніше від трьох місяців після звільнення зі служби внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних у період проходження служби.

У **третьому розділі** – *«Шляхи оптимізації державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців»* – виокремлено особливості призначення пенсій військовим пенсіонерам; запропоновано шляхи вдосконалення механізму перерахунку пенсій військовим.

Належне державне регулювання відносин щодо визначення розмірів пенсій відіграє вирішальну роль в ефективному функціонуванні пенсійної системи. Не менш важливим є збереження рівня пенсійного забезпечення громадян та захист від інфляції, тому проблемою у сфері пенсійного забезпечення є перерахунок пенсій військовим пенсіонерам. Перерахунок пенсії – це законодавчо встановлена процедура перегляду розміру вже призначеної пенсії у зв'язку зі зміною обставин, наданням нових документів, прийняттям нових законодавчих актів, зміною державних соціальних стандартів тощо. Визначаючи необхідність окреслення соціальних гарантій військовослужбовців в Україні, можна стверджувати, що кроки державних органів у напрямі підвищення рівня військових пенсій уповільнюються тим, що чинна система пенсійного забезпечення військовослужбовців не створює умов для реалізації гарантованого чинним законодавством права на забезпечення належного життєвого рівня після закінчення служби. Найважче, звичайно, пенсіонерам, зокрема тим, які втратили свою професійну працездатність, несучи тривалу та професійну військову службу на благо Вітчизни, адже, як уже неодноразово було наголошено, пенсія – це, як правило, їхнє єдине джерело матеріального забезпечення. Умови перерахунку пенсій останніх визначені Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Аналіз нормативно-правових актів із цього питання дає змогу дійти висновку, що основна проблема в цьому випадку полягає в суперечливості нормативної бази, коли одні норми приймають без урахування інших і за відсутності обґрунтувань таких рішень. Важливе місце серед проблем пенсійного забезпечення також посідають інфляційні процеси в країні та індексація пенсійних виплат військовослужбовців. Україна як соціальна держава має обов'язок забезпечити такий мінімум соціальних можливостей та соціальної захищеності, які необхідні для підтримання гідного життя людини, нормального задоволення її матеріальних і духовних потреб. Соціальні гарантії, зокрема індексація грошового забезпечення військовослужбовців, повинні відображати бажаний рівень життя. Визначаючи важливість державних соціальних гарантій, варто зазначити, що державні соціальні гарантії враховують при затвердженні економічного й соціального розвитку та є базою для порівняння при оцінюванні досягнутого рівня життя. Вони спрямовані на створення реальних умов, що забезпечують населенню можливість споживати ті чи інші блага й послуги в гарантованому обсязі. Соціальні гарантії є надзвичайно важливими, адже вони є визначальними для

державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах, а також для формування фінансових ресурсів, що спрямовані на їхню реалізацію. Вони дають змогу реалізувати стратегічну мету сучасної цивілізованої держави – забезпечити високі стандарти життя та рівний доступ її громадян до суспільних благ і послуг.

Україна як соціальна держава має обов'язок забезпечити такий мінімум соціальних можливостей та соціальної захищеності, які необхідні для підтримання гідного життя людини, нормального задоволення її матеріальних і духовних потреб. Соціальні гарантії, у тому числі індексація грошового забезпечення військовослужбовців, повинні відображати бажаний рівень життя. Значення державних соціальних гарантій важко переоцінити. З огляду на важливість державних соціальних гарантій їх враховують при затвердженні економічного та соціального розвитку, вони є базою для порівняння при оцінюванні досягнутого рівня життя. Вони спрямовані на створення реальних умов, що забезпечують населенню можливість споживати ті чи інші блага й послуги в гарантованому обсязі. Соціальні гарантії є надзвичайно важливими, адже вони є визначальними для державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах, а також для формування фінансових ресурсів, що спрямовані на їхню реалізацію. Вони дають змогу досягти стратегічної мети сучасної цивілізованої держави – забезпечити високі стандарти життя та рівний доступ її громадян до суспільних благ і послуг. Аналіз проблем призначення та перерахунку пенсій військовослужбовцям дав змогу виділити основні їхні причини. Такі причини мають об'єктивний характер та не залежать від волі військовослужбовців і членів їхніх сімей. Це, зокрема, фінансово-економічні причини, що полягають у неспроможності до належного фінансування пенсій; політичні причини, суть яких полягає в тому, що з приходом нової влади змінюються законодавство й умови пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей, які часто порушують права військових пенсіонерів; недосконалість чинного законодавства, адже норми пенсійного забезпечення військовослужбовців часто не узгоджені між собою та створюють незручності в практиці, заважають ефективному застосуванню законодавства; збільшення чисельності військових пенсіонерів за вислугу років та по інвалідності й чисельності осіб, які мають право на пенсію в разі втрати годувальника (військовослужбовця); непрофесіоналізм працівників органів Пенсійного фонду України, що виявляється в незнанні та неправильному застосуванні пенсійного законодавства; відсутність відповідальності для службових осіб, які мають стосунок до встановлення юридичних фактів реалізації військовослужбовцями й членами їхніх сімей права на пенсію; опосередкованість правовідносин між пенсіонерами та органами Пенсійного фонду України, що призводить до тривалого оформлення й перерахунку пенсій.

Сьогодні існує об'єктивна необхідність систематизації державного регулювання у сфері соціального захисту військовослужбовців. Ідеться про те, що питання соціального захисту врегульовано низкою законів («Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про

соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни») та підзаконних актів, що призводить до колізій під час правозастосування. Отже, враховуючи той факт, що соціальний захист військовослужбовців та їх сімей окремо визначено Конституцією України (ч. 5 ст. 17), логічним для новітнього етапу розвитку цієї сфери законодавства має стати прийняття єдиного спеціального закону в цій сфері.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає в дослідженні актуальних теоретичних і практичних проблем державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців, зокрема вироблено рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства в цій сфері.

1. Характеристика особливостей історичного розвитку законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців дало змогу розробити класифікацію етапів розвитку пенсійного забезпечення військовослужбовців:

1) імперський (1720–1912 рр.) – становлення та розвиток пенсійного забезпечення військовослужбовців період московської імперії; уперше пенсійне забезпечення військовослужбовців офіційно закріплене 17 січня 1720 р. в Морському статуті за часів правління Петра I Олексійовича; 6 грудня 1827 р. Миколою I був підписаний перший у країні Пенсійний статут, який об'єднав усі пенсійні законоположення, що існували з петровських часів, і визначив подальший розвиток пенсійного законодавства;

2) радянський (1919–1990 рр.) – скасування законодавства Російської імперії та формування радянської моделі пенсійного забезпечення військовослужбовців. Нова система пенсійного забезпечення військовослужбовців почала формуватися після утворення Української УРСР, яка входила до складу Радянського Союзу, однак з 1924 р. пенсійне забезпечення військовослужбовців розвивалось уже не як республіканське, а як загальносоюзне. У період Великої вітчизняної війни та післявоєнний період матеріальне становище військовослужбовців і членів їхніх сімей було на дуже низькому рівні, незважаючи на те, що пенсійне забезпечення військовослужбовців було одним з пріоритетних напрямів СРСР. Було прийнято Постанову Ради Міністрів СРСР «Про пенсії генералам, адміралам, офіцерам, військовослужбовцям рядового, сержантського і старшинського складу надстрокової служби Радянської армії і військово-морського флоту, Комітету державної безпеки при Раді міністрів СРСР і військ Міністерства внутрішніх справ СРСР, а також їх родинам» № 876 від 27 липня 1959 р., що передбачала зменшення витрат на виплату пенсій і зниження престижу військової служби в Радянському Союзі, а також Закон СРСР «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців» від 28 квітня 1990 р., який визначав умови, норми та порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців;

3) новітній (1991 р. – теперішній час) – формування, розвиток та

вдосконалення пенсійного забезпечення військовослужбовців у роки незалежності України. Зокрема, прийнято Закон України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» від 9 квітня 1992 р., який досі чинний з назвою в новій редакції «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

2. Аналіз державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців свідчить про необхідність укладення міжнародних двосторонніх договорів (угод) у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їх сімей з різними країнами, оскільки це є нагальною вимогою сьогодення та створює основу захисту пенсійних прав зазначеної категорії осіб і потребує всебічної підтримки. Це питання набуває актуальності ще й тому, що Україна поступово виходить із низки міжнародних конвенцій, ухвалених у межах СНД, та розпочала процес виходу із цієї регіонально-міжнародної організації, а отже, є необхідність в укладанні двосторонніх угод у сфері соціального захисту колишніх військовослужбовців. Укладення таких договорів та угод повинно відбуватися виключно за пропорційним принципом і якщо військовослужбовець отримав право на пенсію за вислугою років, по інвалідності, або ж його рідні на пенсію по втраті годувальника на території України, то цілком справедливо, якщо виплата пенсії буде здійснюватись за її рахунок.

3. З'ясовано особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців за вислугу років та запропоновано його визначення як одного з видів їхнього соціального захисту, що полягає у виплаті щомісячної, довічної пенсії на умовах, які передбачені законодавством та фінансуються за рахунок Державного бюджету України. Пенсія за вислугу років призначається незалежно від віку за наявності необхідної кількості вислуги років, або ж з урахуванням відповідного віку (зниженого), однак завжди за умови звільнення зі служби.

Особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців за вислугу років полягають у такому: суб'єктами правовідносин є військовослужбовці, які наділені спеціальною правосуб'єктністю (отримувачі), та уповноважені органи пенсійного забезпечення (надавачі); суб'єкти правовідносин, яким призначається пенсія за вислугу років, чітко визначені в законах; основний юридичний факт, що зумовлює їх виникнення, – спеціальний стаж, тобто вислуга років (служба встановленої законодавством тривалості); для призначення цієї пенсії необхідним є залишення роботи (військової служби), яка дає право на таку пенсію; як правило, не вимагається такий юридичний факт, як досягнення пенсійного віку; термін призначення пенсії за вислугою років – довічний; диференційовані умови визначення розміру пенсії залежно від займаної посади; пряма пропорційна залежність розмірів пенсій від рівня грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, які проходять військову службу; фінансування пенсії за рахунок Державного бюджету України; сума нарахованої пенсії не оподатковується незалежно від її розміру.

4. Визначено, що військовослужбовець – це особа, незалежно від статевої

приналежності (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка відповідає встановленим законодавством вимогам для проходження військової служби на професійній основі для оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності та входить до складу Збройних Сил України й інших військових формувань, має військове звання та наділена певним колом службових повноважень. Виділено два види пенсій за вислугою років: пенсії за вислугу конкретної кількості календарних років; пенсії за вислугу років з урахуванням загального страхового стажу.

5. Визначено особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності, які полягають у такому. Пенсійне забезпечення військовослужбовців по інвалідності – це один із видів їх соціального захисту, який полягає в щомісячній виплаті їм пенсії в грошовій формі, призначуваній у разі встановлення медичним органом однієї з трьох груп інвалідності, які тягнуть повну або часткову втрату працездатності внаслідок травми, поранення, контузії, каліцтва під час виконання військового обов'язку, професійного чи загального захворювання чи з інших причин, визначених законодавством. Пенсійне забезпечення військовослужбовців по інвалідності диференціюється залежно від правового статусу таких осіб, групи та причини інвалідності. Група характеризує ступінь важкості інвалідності й безпосередньо впливає на розмір пенсійного забезпечення, а причина інвалідності визначає обставини, за яких особа втратила свою працездатність і також напряму впливає на розмір пенсії військовослужбовця. Для пенсійного забезпечення по інвалідності характерні такі особливості: суб'єктами правовідносин є військовослужбовці, які наділені спеціальною правосуб'єктністю (отримувачі), та уповноважені органи пенсійного забезпечення (надавачі); суб'єкти правовідносин, яким призначається пенсія по інвалідності, чітко визначені в законі; основний юридичний факт, що зумовлює виникнення правовідносин, – інвалідність; правовідносини мають регулярний характер (пенсії виплачуються регулярно у встановлені законом строки у грошовій формі); пенсійне забезпечення військовослужбовців по інвалідності диференціюється залежно від правового статусу таких осіб, групи та причини інвалідності. Термін призначення пенсії по інвалідності – довічний або строковий (тимчасовий). Фінансуються пенсії за рахунок Пенсійного фонду України та Державного бюджету України; сума нарахованої пенсії не оподатковується незалежно від її розміру.

6. Встановлено особливості пенсійного забезпечення членів сімей військовослужбовців в разі втрати годувальника. Пенсійне забезпечення членів сімей військовослужбовців в разі втрати годувальника – це один із видів їхнього соціального захисту, який полягає у виплаті щомісячної, довічної або строкової пенсії на умовах, які передбачені законодавством та фінансуються за рахунок Державного бюджету України. Особливостями пенсійного забезпечення членів сімей є: суб'єктами правовідносин є члени сімей військовослужбовців, які наділені спеціальною правосуб'єктністю (отримувачі) та уповноважені органи пенсійного забезпечення (надавачі); суб'єкти правовідносин, яким призначається пенсія у разі втрати годувальника, чітко визначені в законі; виникають за наявності складного

юридичного факту – втрата годувальника; належність до членів його сім'ї; непрацездатність члена сім'ї; перебування на утриманні в годувальника; мають регулярний характер (пенсії виплачуються регулярно у встановлені законом строки у грошовій формі); розміри пенсії у зв'язку з втратою годувальника диференціюються залежно від причини смерті (загибелі) військовослужбовця; із загальної суми пенсії може виділятися частка, яка виплачується окремо; фінансуються пенсії за рахунок Державного бюджету України; метою пенсійного забезпечення є задоволення життєвих потреб осіб, які втратили основні джерела засобів до існування в разі втрати годувальника; термін призначення пенсії – довічний або строковий (тимчасовий); сума нарахованої пенсії не оподатковується незалежно від її розміру.

7. Здійснено аналіз проблем призначення та перерахунку пенсій військовим пенсіонерам, виділено основні їхні причини. Такі проблеми мають об'єктивний характер та не залежать від волі військовослужбовців і членів їхніх сімей. Це, зокрема, фінансово-економічні причини, що полягають у неспроможності належного фінансування пенсій; політичні причини, суть яких полягає в тому, що з приходом нової влади змінюються законодавство та умови пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їхніх сімей, які часто порушують права військових пенсіонерів; недосконалість чинного законодавства, адже норми пенсійного забезпечення військовослужбовців часто не узгоджуються між собою та створюють незручності в практиці, заважають ефективному застосуванню законодавства; збільшення чисельності військових пенсіонерів за вислугу років та по інвалідності й чисельності осіб, які мають право на пенсію в разі втрати годувальника (військовослужбовця) у зв'язку з військовими діями на Сході України; непрофесіоналізм працівників органів Пенсійного фонду України, що виявляється в незнанні та неправильному застосуванні пенсійного законодавства; відсутність відповідальності для службових осіб, які мають стосунок до встановлення юридичних фактів реалізації військовослужбовцями й членами їхніх сімей права на пенсію; опосередкованість правовідносин між пенсіонерами та органами Пенсійного фонду України, що призводить до тривалого оформлення й перерахунку пенсій.

8. Сформульовано пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України з питань правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей: внести зміни до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», яким передбачено, що виплата пенсій, у тому числі додаткових пенсій, доплат, надбавок та підвищень до них, компенсаційних виплат, встановлених законодавством, звільненим із служби військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію, та членам їх сімей забезпечується за рахунок коштів Пенсійного фонду України та Державного бюджету України»; визначити, що «пенсії по інвалідності військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію призначаються в таких розмірах: а) особам з інвалідністю внаслідок війни І групи підгрупи А – 120%, І групи підгрупи Б – 100%, ІІ групи – 80%, ІІІ групи – 60% відповідних сум грошового забезпечення (заробітку); б) іншим особам з

інвалідністю I групи підгрупи А – 80%, I групи підгрупи Б – 70% II групи – 60%, III групи – 40% відповідних сум грошового забезпечення (заробітку)».

9. Обґрунтовано необхідність систематизації державного регулювання у сфері соціального захисту військовослужбовців. Питання соціального захисту врегульовано низкою законів та підзаконних актів, що призводить до колізій під час правозастосування. Отже, враховуючи той факт, що соціальний захист військовослужбовців та їх сімей окремо визначено Конституцією України, то логічним для новітнього етапу розвитку цієї сфери законодавства має стати прийняття нового спеціального закону «Про соціальний захист військовослужбовців та їх сімей», який об'єднає всі нині чинні нормативно-правові акти в цій сфері.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ **Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації**

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Радченко Я. М. Соціальна політика держави щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців за вислугу років: особливості застосування. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4. С. 274–278.

2. Радченко Я. М. Державна політика формування системи пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019. № 2. С. 198–201.

3. Радченко Я. М. Правове регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців крізь призму застосування міжнародних актів. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. № 19. С. 110–113.

4. Радченко Я. М. Історико-правовий розвиток законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців. *Право та державне управління*. 2020. № 3. С. 207–211.

Стаття в зарубіжному фаховому виданні

5. Радченко Я. М. Щодо проблеми перерахунку пенсій військовим пенсіонерам: державно-управлінське рішення. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 6 (34). Р. 68–72.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

6. Радченко Я. М. Розвиток законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців. *Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 2–3 березня 2018 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. С. 57–59.

7. Радченко Я. М. Соціальні гарантії як визначальний фактор формування державної соціальної політики. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 15 листопада 2019 р. Одеса : Міжнар. гум. ун-т, 2019. С. 290–291.

8. Радченко Я. М. Аналіз проблем призначення та перерахунку пенсій

військовослужбовцям в Україні. *Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 6–7 березня 2020 р. Запоріжжя : Класичний приват. ун-т, 2020. С. 53–55.

9. Радченко Я. М. Проблеми призначення пенсій військовим пенсіонерам. *Державне управління в Україні: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 8–9 травня 2020 р. Запоріжжя : Класичний приват. ун-т, 2020. С. 68–70.

10. Радченко Я. М. Умови призначення пенсії у разі втрати годувальника сім'ям військовослужбовця: державно-управлінський підхід. *Напрями вдосконалення механізмів державного управління в умовах сучасних реформаційних процесів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 25–26 грудня 2020 р. Запоріжжя : Класичний приват. ун-т, 2020. С. 69–70.

АНОТАЦІЯ

Радченко Я. М. Державне регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2021.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретичні засади формування та реалізації соціальної функції держави в системі пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні.

Надана характеристика особливостей розвитку законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців та виділено його етапи. Проведено аналіз міжнародного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців, уточнено понятійний апарат у системі державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців. Визначено науково-практичний підхід та розглянуто специфіку пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності. Удосконалено систему фінансування пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей за рахунок коштів Пенсійного фонду, сформованих шляхом сплати страхових внесків. Обґрунтовано загальні підходи до формування системи пенсійного забезпечення членів сімей військовослужбовців у разі втрати годувальника. Здійснено аналіз проблем призначення пенсій військовим пенсіонерам та запропоновано рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України з питань державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Ключові слова: державне регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців, законодавство про пенсійне забезпечення, Пенсійний фонд, пенсійне забезпечення по інвалідності, військові пенсіонери, соціальні стандарти, соціальні гарантії.

АННОТАЦИЯ

Радченко Я. Н. Государственное регулирование системы пенсионного обеспечения военнослужащих в Украине. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Классический приватный университет, Запорожье, 2021.

В диссертации разработаны теоретические основы и аргументированы предложения по усовершенствованию государственного регулирования системы пенсионного обеспечения военнослужащих в Украине. Уточнен понятийный аппарат науки государственного управления.

Анализ государственного регулирования пенсионного обеспечения военнослужащих показал необходимость заключения двусторонних договоров в сфере пенсионного обеспечения военнослужащих и членов их семей, поскольку это создает основу защиты пенсионных прав указанной категории лиц и требует всесторонней поддержки. Украина постепенно выходит из ряда международных конвенций, принятых в рамках СНГ, и начала процесс выхода из этой регионально-международной организации, а следовательно, необходимо заключение двусторонних соглашений в сфере социальной защиты бывших военнослужащих. Заключение таких договоров и соглашений должно происходить исключительно по пропорциональному принципу, и, если военнослужащий получил право на пенсию по выслуге лет, по инвалидности, или его родные на пенсию по потере кормильца на территории Украины, то вполне справедливо, если выплата пенсии будет осуществляться за его счет.

Выявлены особенности пенсионного обеспечения военнослужащих за выслугу лет и определены их особенности. Пенсионное обеспечение военнослужащих за выслугу лет – это один из видов их социальной защиты, который заключается в выплате ежемесячной, пожизненной пенсии на условиях, предусмотренных законодательством, и финансируется за счет Государственного бюджета Украины. Пенсия за выслугу лет назначается независимо от возраста при наличии необходимого количества выслуги лет, или же с учетом соответствующего возраста, однако всегда при условии увольнения со службы.

Особенности пенсионного обеспечения военнослужащих за выслугу лет заключаются в следующем: субъектами правоотношений являются военнослужащие и уполномоченные органы пенсионного обеспечения, которым назначается пенсия за выслугу лет, четко определенные в законах; основным юридический факт, приводящий к их возникновению, – специальный стаж, то есть выслуга лет; для назначения этой пенсии необходимо оставление работы (военной службы), которая дает право на такую пенсию; как правило, не требуется такой юридический факт, как достижение пенсионного возраста; срок назначения пенсии по выслуге лет – пожизненный; дифференцированные условия определения размера пенсии в зависимости от занимаемой должности; прямая пропорциональная зависимость размеров пенсий от уровня денежного

обеспечения соответствующих категорий военнослужащих, проходящих военную службу; финансируются пенсии за счет Государственного бюджета Украины; сумма начисленной пенсии не облагается независимо от ее размера.

Ключевые слова: государственное регулирование системы пенсионного обеспечения военнослужащих, законодательство о пенсионном обеспечении, Пенсионный фонд, пенсионное обеспечение по инвалидности, военные пенсионеры, социальные стандарты, социальные гарантии.

SUMMARY

Radchenko Y.M. State regulation of the pension provision system of servicemen in Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The dissertation for the Candidate Degree in Public Administration by specialty 25.00.02 – mechanism of public administration. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2021.

The dissertation focuses in depth on the theoretical bases of formation and realization of social function of the state in system of pension provision of military servicemen in Ukraine.

The article is concerned with the peculiarities of the development of pension provision legislation for servicemen and highlights its stages. The analysis of the international regulation of pension provision of servicemen is carried out, the conceptual apparatus in the system of state regulation of pension provision of servicemen is specified. The scientific-practical approach is determined and the specifics of disability pension provision of servicemen are considered. The system of financing the pension provision of servicemen and members of their families at the expense of the Pension Fund, formed by paying insurance premiums, has been improved. The general approaches to the formation of the pension system of family members of servicemen in case of loss of a breadwinner are substantiated. The analysis of problems of appointment of pensions to military retired persons is carried out and recommendations on improvement of the current legislation of Ukraine concerning the state regulation of pension provision of servicemen and members of their families are offered.

Key words: state regulation of the pension provision system of servicemen, pension provision legislation, Pension fund, disability pension, military retired person, social standards, social guarantees.

РАДЧЕНКО ЯРОСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Підписано до друку 08.04.2021.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.

Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 150 пр. Зам. № 41-2021АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008